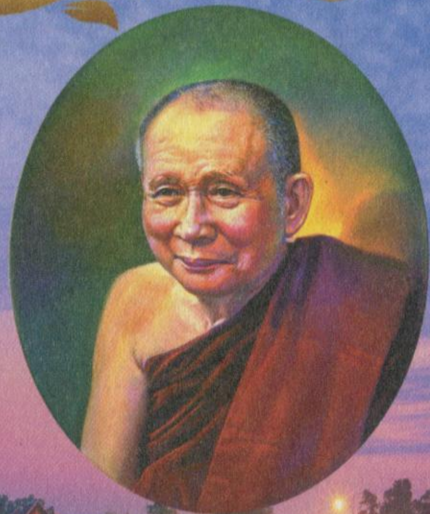

อนุสรณียสถาน *ย่านปากแพรก*

กองทุนรอยทาง เจริญธรรม
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
จัดพิมพ์

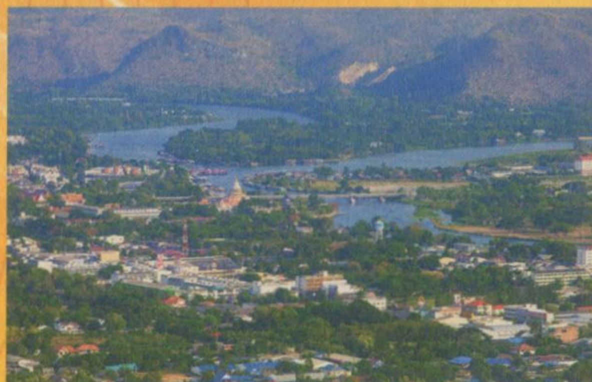
หอพระประวัติ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
ภาพหน้าปก : กีรกฤษณ์ มงคลทิพย์

ปากแพรก

จุดเริ่มต้นย่านปากแพรก
ภาพ : กีรกฤษณ์ มงคลทิพย์

ปากแพรกเป็นย่านเหย้าที่สำคัญมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองกาญจนบุรีจากท่าเสาเขาชนไก่ มาตั้งใหม่ ณ บริเวณปากแพรกอันเป็นสถานที่ที่ลำแควน้อยและแควใหญ่มาบรรจบกันกลายเป็นแม่น้ำแม่กลองไหลล่องไปสู่ปากอ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม

ปากแพรกมีความสำคัญในฐานะเป็นชุมชนย่านธุรกิจการค้าเก่าแก่ สร้างอาคารบ้านเรือนเรียงรายคู่ขนานไปตามกำแพงหน้าเมืองกาญจนบุรี จนถึงบริเวณวัดเทวสังฆาราม ยังมีความสำคัญในฐานะเป็นสถานย่านที่ประสูติของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน คชวัตร) สมเด็จพระสังฆราชลำดับที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ย่านปากแพรก
ภาพ : กีรกฤษณ์ มงคลทิพย์

นอกจากบ้านคชวัตร อันเป็นบ้านที่อยู่ของนางกิมน้อย พระชนนีในเจ้าพระคุณสมเด็จฯ และบ้านรุ่งสว่างตั้งอยู่ในย่านนี้แล้ว ปากแพรกยังมีอาคารเก่าแก่ของไทยที่มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม สังคม สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมอยู่เป็นจำนวนมากอาทิ บ้านนิวาสแสนสุขเรือนหอของพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีคนที่สอง บ้านพันโทบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ อดีตนักธุรกิจและนายกเทศมนตรีเมืองกาญจนบุรี ผู้มีส่วนช่วยเหลือเชลยศึกสัมพันธมิตรในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ฯลฯ

พระอุโบสถหลังใหม่
ภาพ : กีรกฤษณ์ มงคลทิพย์

วัดเทวสังฆาราม

ชาวบ้านนิยมเรียก “วัดเหนือ” เป็นวัดเก่าแก่ที่เชื่อกันว่า น่าจะมีมาแต่ครั้งสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่อาจจะร้างเรื้อไประยะหนึ่ง ครั้นปี พ.ศ.๒๓๔๘ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมภารเสี่ยง ได้รับการบันทึกว่าเป็นปฐมสมภารของวัดเหนือ และเจริญมั่นคงในการสืบพระพุทธศาสนาต่อเนื่องมา ปัจจุบันมีพระกิตติสุวัฒนาภรณ์ (บุญเพิ่ม อานนฺโท) เป็นเจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๓

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสกาญจนบุรี หลายครั้ง มีพระราชหัตถเลขาว่าเสด็จวัดเหนือถึง ๓ ครั้ง ได้แก่ คราวเสด็จประพาสไทรโยค พ.ศ. ๒๔๒๐ พ.ศ. ๒๔๓๑ และ พ.ศ. ๒๔๕๒

วัดเทวสังฆาราม ได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจถวายผ้ากฐิน ณ วัดแห่งนี้ถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกเป็นพระกฐินต้น เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ทรงปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นที่ระลึก และครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖

พระอุโบสถหลังเก่า
ภาพ : ธีรภาพ โลหิตกุล

พระอุโบสถหลังเก่า

วัดเทวสังฆารามเป็นอนุสรณียสถานที่สำคัญในเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ด้วยเป็นสถานที่เกิดทางธรรมของเด็กชายเจริญ คชวัตร ซึ่งบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ใน พ.ศ.๒๔๖๙ และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พระอุโบสถหลังนี้เช่นกัน ในปี พ.ศ.๒๔๗๖ โดยมีพระครูอดุลยสมณกิจ (ดี พุทฺธโชติ ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพมงคลรังษี) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวินิฐสมาจาร (เหรียญ สุวณฺณโชติ) ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระโสภณสมาจาร) วัดศรีอุปลารามเป็นพระกรรมวาจาจารย์พระปลัดหรุง วัดทุ่งสมอเป็นพระอนุสาวนาจารย์

พระอุโบสถเก่า หรือโบสถ์เก่าหลังนี้มีขนาดเล็ก มีประตูเข้า ๒ ประตู ไม่มีประตูออกด้านหลังพระประธาน มีหน้าต่างด้านละ ๒ ช่อง กว้าง ๙.๐๖ เมตร ยาว ๒๐.๐๒ เมตร สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างมาแต่ครั้งสมภารเสี่ยง เจ้าอาวาสรูปแรก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวเสด็จประพาสไทรโยค พ.ศ.๒๔๓๑ ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ จำนวน ๑๐ ชั่ง สมทบในการบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถหลังนี้ด้วย และเมื่อปฏิสังขรณ์แล้วมีงานฉลองในปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕

จิตรกรรมฝาผนัง พระอุโบสถหลังเก่า

สันนิษฐานว่าจะเขียนขึ้นในคราวบูรณะพระอุโบสถครั้งใหญ่ พ.ศ. ๒๔๓๑ โดยฝีมือช่างหลวง เนื้อหาของภาพจิตรกรรมจำแนกเป็น ๓ ส่วน ส่วนด้านบนฝาผนังเป็นภาพเทพชุมนุม ภาพตอนกลางเขียนเป็นเรื่องราวพุทธประวัติตั้งแต่ตอนประสูติจนถึงปรินิพพาน ส่วนภาพด้านล่างเขียนภาพนรกภูมิ ภาพส่วนนี้เลอะเลือนไปมากแล้ว

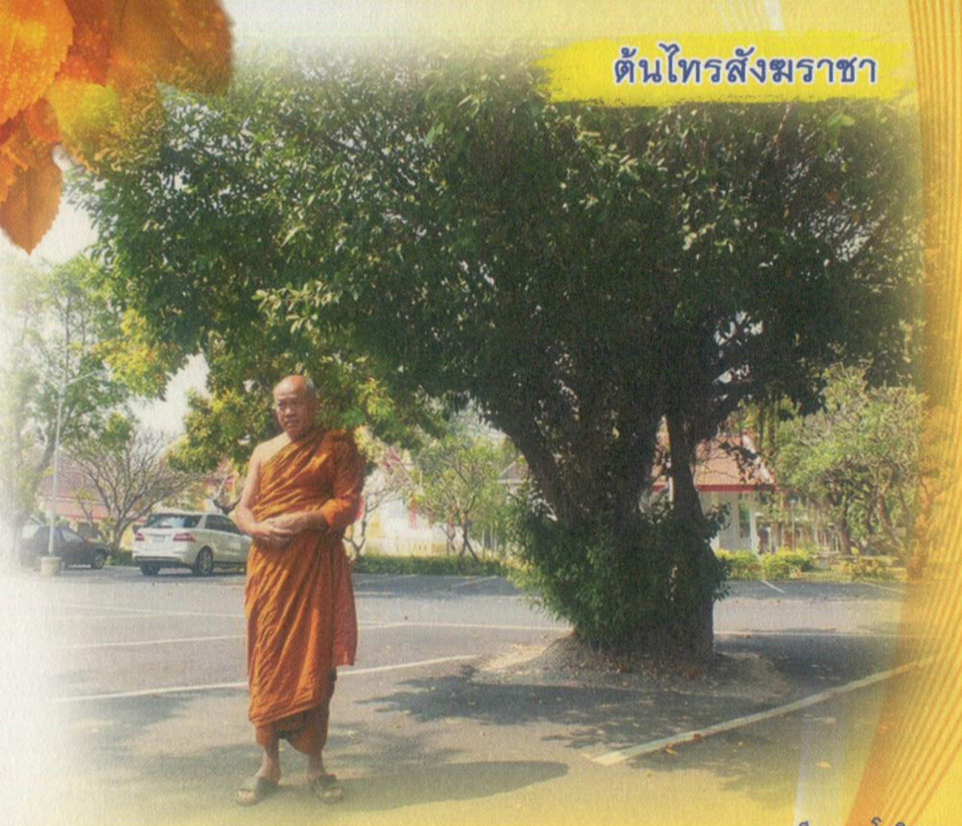
ภาพ : สมปอง ดวงไสว

นอกจากภาพหลัก ๆ แล้ว จิตรกรยังได้บรรจงสอดแทรกภาพที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตเป็นการบันทึกเรื่องราวของผู้คนและสังคมในสมัยนั้นไว้อย่างวิจิตร อาทิ ภาพการเล่นว่าวบนกำแพงเมือง ภาพวิถีชีวิตชาวจีน สำเภาจีน เรือแจว เรือพาย ขบวนกองเกวียนที่มีประทุนเทียมด้วยวัว ภาพกองทหารฝรั่ง และชาวตะวันตกที่เข้ามาในสยามสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รวมทั้งภาพมหรสพการละเล่นต่าง ๆ ได้แก่ ละคร หุ่น โขน ชกมวย หนังใหญ่ ฯลฯ

ที่น่าสนใจคือ ตรงมุมห้องด้านขวาของประตูทางเข้า มีภาพบุคคลกำลังเอื้อมมือลงมาดึงแถบสีระหว่างผนังสองด้าน ที่ช่างวาดมาแล้วแต่ไม่ประกบกัน เป็นการแก้ปัญหาทางเทคนิคของช่างอย่างมีศิลปะและมีอารมณ์ขันสอดแทรกไว้ จึงนับเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังอันทรงคุณค่ายิ่ง

ทั้งนี้ การจะเข้าชมภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถหลังเก่า จะต้องขออนุญาตท่านเจ้าอาวาสก่อน

ต้นไทรสังฆราชา

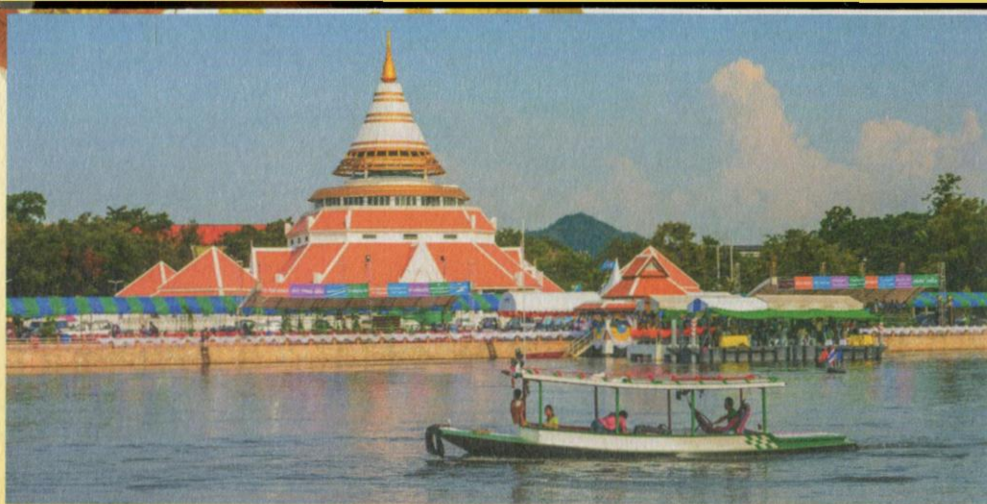

ภาพ : ธีรภาพ โลหิตกุล

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๙ เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๒ นำความปลื้มปีติยินดีมาสู่ชาวกาญจนบุรีอย่างหาที่สุดมิได้ ประชาชนทุกหมู่เหล่าจึงร่วมกันจัดงานแสดงมุทิตาจิตถวายในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

พระกรณียกิจหนึ่งซึ่งเป็นอนุสรณ์การจัดงานถวาย คือทรงปลูกต้นไม้สำคัญในพุทธศาสนา ได้แก่ ต้นไทร ต้นจิก ต้นมุจลินท์ และต้นสาละ ณ บริเวณด้านหน้าพระอุโบสถหลังเก่า วัดเทวสังฆาราม ปัจจุบันมีเพียงต้นไทรเพียงต้นเดียวที่ยังเหลืออยู่ การปลูกไทรพันธุ์ "ไทรย้อย" (ใบแหลม) ต้นนี้ เปรียบดั่งการปลูกร่มเงาแห่งเมตตาธรรม ให้ศาสนิกชนประสบแต่ความร่มเย็นเป็นสุข คลายทุกข์ และหลุดพ้น

ทั้งนี้ ต้นไทร หรือ "นิโครธ" (อ่าน นิ-โคฺร-ทะ) ในภาษาบาลี นอกจากจะเป็นพันธุ์ไม้ที่สรรพสัตว์ชอบมาอาศัยร่มเงาแล้ว ยังเกี่ยวพันกับพุทธประวัติ ด้วยเจ้าชายสิทธัตถะในขณะแสวงหาการหลุดพ้น ทรงประทับที่โคนร่มไทร และรับข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดานำมาถวาย ในเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนจะย้ายไปประทับที่โคนต้นโพธิ์ แล้วทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าที่นั่น

ภาพ : คชานนท์ พงษ์สวัสดิ์

หอพระประวัติ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช

เป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย บนพื้นที่ ๑๙ ไร่เศษ ริมฝั่งแม่น้ำแควใหญ่ (แควศรีสวัสดิ์) บริเวณวัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) อยู่ติดกับหอเทียนถาน และวัดถาวรวราราม (วัดญวน) ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระประวัติ พระศาสนกิจ และพระเกียรติคุณในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมะของศาสนิกชน

อาคารหอพระประวัติเป็นสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยที่สวยงามโดดเด่นและทรงคุณค่า คุณวิญญู หมั่นการ โยธาธิการจังหวัดกาญจนบุรีในสมัยนั้นเป็นผู้ออกแบบ หลังคาทรงแปดเหลี่ยมได้แรงบันดาลใจจาก พระอุโบสถวัดโสธรวรารามวรวิหาร สื่อความหมายถึงวโรกาสที่สมเด็จพระสังฆราชเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘ รอบ ถัดขึ้นไปเป็นรูปทรงระฆังคว่ำได้แนวคิดจากองค์พระปฐมเจดีย์ในฐานะต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย ส่วนยอดถัดไปนำเอาเศวตฉัตรหรือฉัตรสีขาว ๓ ชั้น เครื่องประกอบพระอิสริยยศสมเด็จพระสังฆราช เพื่อสื่อถึงสมเด็จพระญาณสังวรและส่วนยอดสุดเป็นเจดีย์บัวกลุ่มปลียอดและหยดน้ำค้าง อันเป็นรูปแบบพระเจดีย์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

อาคารหอพระประวัติฯ มี ๔ ชั้น ชั้นแรก เป็นที่สักการะพระรูปหล่อสมเด็จพระสังฆราช และมีห้องแสดงถึงรอยพระประวัติ และพระจริยาวัตรตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์จนก้าวเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ รวมทั้งห้องแสดงพระประวัติของสมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๑๙ พระองค์

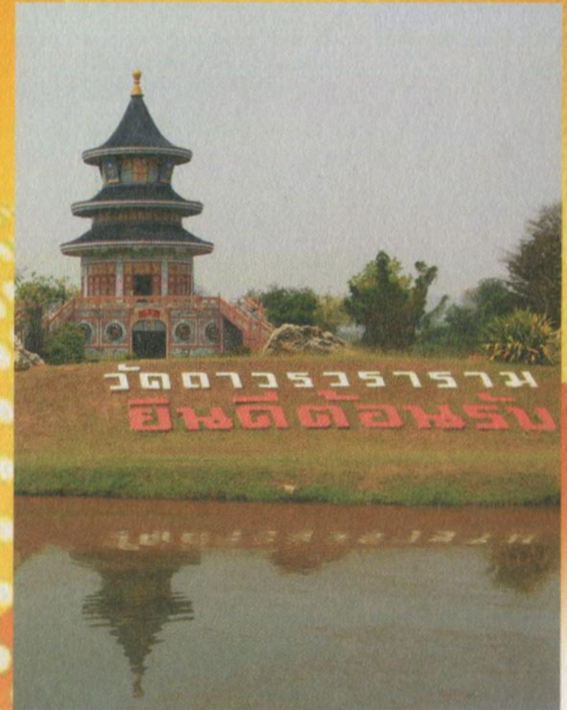
ชั้นสอง เป็นห้องนิทรรศการแสดงถึงพระศาสนกิจ พระเกียรติคุณ ผลงานพระนิพนธ์ของท่านเจ้าพระคุณสมเด็จฯ และเครื่องประกอบสมณศักดิ์

ชั้นสาม เป็นห้องวิปัสสนากรรมฐานที่ฝึกสงบจิตสำรวมกาย ฝึกสมาธิกรรมฐานในบรรยากาศอันสงบ

ชั้นที่สี่ เป็นที่นั่งพักผ่อนและชมทัศนียภาพจังหวัดกาญจนบุรี

หอพระประวัติฯ เปิดให้เข้าชมทุกวัน ระหว่างเวลา ๐๙.๐๐ – ๑๗.๐๐ น.

หอเทียนถาน พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราช

ภาพ : คชานนท์ พงษ์สวัสดิ์

เป็นอาคารสถาปัตยกรรมผสมผสานศิลปะจีนกับเวียดนาม ตั้งอยู่ภายในวัดถาวรวราราม (วัดญวน) ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ติดกับหอพระประวัติฯ และวัดเทวสังฆาราม

สร้างโดยจำลองแบบมาจากหอเทียนถานหรือหอสักการะฟ้า ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศจีน ริเริ่มจากองสรภาณมธุรส รองปลัดขวาอนัมนิกาย เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันร่วมกับชาวกาญจนบุรี เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานรำลึกถึงพระเมตตาคุณของสมเด็จพระสังฆราช ในฐานะที่ท่านมีพระชาติภูมิเป็นชาวกาญจนบุรีและพระชนนีของพระองค์ก็มีเชื้อสายญวน อีกทั้งในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์ก็เคยมาวิ่งเล่นที่วัดญวนแห่งนี้เป็นประจำ โดยชอบเล่นทิ้งกระจาดอันเป็นพิธีกรรมของฝ่ายอนัมนิกาย

พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราชฯ มีลักษณะเป็นทรงกลม อันหมายถึงจักรวาลหรือดวงดาว มีหลังคา ๓ ชั้น หมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีจิตรกรรมภาพวาดและลายฉลุ เช่น ค้างคาว กวางดาว นกกระเรียน ฯลฯ สัญลักษณ์มงคลตามคติจีน รวมถึงรูปมังกรห้าเล็บแทนกษัตริย์กับรูปหงส์แทนองค์ราชินี แต่ที่พระตำหนักแห่งนี้ หงส์เป็นสัญลักษณ์แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยชั้นบนสุดเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

หอเทียนถาน พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราช เปิดให้เข้าชมทุกวัน ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐ – ๑๘.๐๐ น. หมายเลขโทรศัพท์ ๐๓๔-๕๑๑-๕๒๑

แผนที่อนุสรณียสถาน *ย่านปากแพรก*

N
W
E
S

ถนนแสงชูโต

กาญจนบุรี-อู่ทอง

สถานีขนส่ง
กาญจนบุรี

ถนนแสงชูโต

ถนนถาวรวิถี

สถานีตำรวจ
เมืองกาญจนบุรี

ถนนประสิทธิ์สงคราม

โรงเรียนกาญจนานุเคราะห์

โรงเรียนเทพมงคลรังษี

โรงเรียนเทศบาล 1

ถนนกรมราชวังบวร

พระอุโบสถหลังใหม่

ตลาดสด

บ้านนิวาสแสนสุข

ศาลหลักเมือง

บ้านสิริโอสถ
(บุญผ่องแอนด์บราเดอร์)

วัดถาวรวราราม

วัดเทวสังฆาราม

ต้นไทรสังฆราชา

ประตูเมือง

ถนนปากแพรก

พระอุโบสถหลังเก่า

ศาลา 60 พรรษา

บ้านรุ่งสว่าง

บ้านคชวัตร

หอเทียนถาน

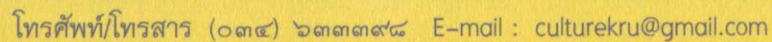
หอพระประวัติฯ

ถนนสองแคว

แควใหญ่

สะพานสมเด็จพระสังฆราช

แควใหญ่

โทรศัพท์/โทรสาร (๐๓๔) ๖๓๓๓๙๘ E-mail : culturekru@gmail.com

Website : http://www.culturekru.com Fan Page : ๑๐๑ ปี สมเด็จพระสังฆราช

ชื่อบัญชี "กองทุนรอยทาง เจริญธรรม" บัญชีออมทรัพย์ เลขที่ ๗๑๓-๐-๖๓๔๓๘-๓

***อนุสรณียสถาน** หมายถึง สถานที่อันควรแก่การระลึกถึง

หมายเหตุ เอกสารชุดนี้ จัดทำขึ้นในวโรกาสสัมพัจฉรานุสรณ์ ครบ ๑ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)